

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 - Poštni predal 186
Glavni in odgovorni urednik
VOJMR TEOLODI
Tisk. Missio - Udine - Videm

N A R O Č N I N A :
Za Italijo: polletna 400 lir -
letna 700 lir - Za inozemstvo:
polletna 700 lir - letna 1200 lir
- Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 30.— lir

Leto XIV. - N. 23 (272/273)

UDINE, 1.-28. FEBRUAR 1963

Izhaja vsakih 15 dni

PO OBJAVI USTAVNEGA ZAKONA V URADNEM LISTU DEŽELA POSTALA STVARNOST

Dogodek pozdravljamo z navdušenjem in pričakujemo od nove deželne ustanove velikih reči na vseh področjih, tudi na področju jezikovnih manjšin, saj so se te za njeno ustanovitev vedno borile v prvi vrsti

Končno se je le dolga borba za ustanovitev dežele Furlanija-Juljska Benečija s posebnim statutom zaključila, in na našo srečo in srečo vseh, se je zaključila z zmago nad vsemi nasprotujočimi silami. Kot znano, borba ni bila lahka; misovci (neofašisti), liberalci, monarhisti, veloposredniki in konzervativci na sploh so se strnili v enotno fronto, da bi preprečili njeno ustanovitev.

Pozdravljamo torej z velikim navdušenjem to veliko demokratično zmago in iskajmo seveda te velike pridobitve!

Slovenci videmske province bomo prvi v svoji zgodovini skupno z ostalimi Slovenci, s Slovenci Goriške in Tržaškega, nastopili v skupni avtonomni deželi za dosego naših pravic na vseh področjih. Tako ne bomo več sami. Stoletja in stoletja smo živeli v osamljenosti, vsi so nas izkriščali, nihče nas ni branil in močda je prav to poglavitni vzrok, da smo bili pahnjeni v tako ekonomsko, kulturno in socialno zaostalost.

Glas slovenske jezikovne skupnosti — od Režije, Kanalske doline, od Terske, Krnahtske, Nadiške in Idrijske doline, pa tja do Krasa in Trsta — bo v novi avtonomni deželi močnejši in zato ji bo bolj lahko doseči vse pravice, ki ji pritečejo.

Kdo je bolj nestrpno pričakoval ustanovitev dežele kot prebivalstvo slovenskega jezika? Nihče drugi! Ne samo zato, ker so bili prav prebivalci slovenskega jezika prvi, ki so zahtevali, da se ustvari avtonomna dežela, ampak ker brez te ni mogoča nikakva ekonomska oživetje in v tem bi verjetno nihče ne prevzel naloge, da bi branil pravice jezikovnih manjšin, čeravno so za jamčeno v ustavi.

Od avtonomne dežele pričakujemo torej, da se bo lokalna situacija, ki je na žalost, kot znano, obupna, polagoma izboljševala, dokler ne pride do popolne ekonomske obnove, takšne obnove, ki bo zaustavila v prvi vrsti zaskrbljen, žalosten in bolesten pojav emigracije, ki je vzrok, da so se vasi naših gora in dolin strašno izpraznile in zato prav te najbolj potrebujejo ekonomskega dviga, dela in primernih finančnih pomoči.

Toda problemov je mnogo. V Furlanski Sloveniji je predvsem potrebno poskrbeti za gradnjo (stanovanjske hiše, šole, zadržne hleve itd.), za vzpostavitev fabrik, saj pogojev za to pri nas ne manjka (imamo delavne sile in izobilje in tudi električna energija je na licu mesta), za popravilo že obstoječih cest in gradnjo novih, kjer je to potrebno, da bodo gorske vasi in doline med seboj povezane, kar bo pomagalo, da ne bodo nekateri kraji od sveta odrezani, posebno v hudem zimskem času, kot se je to dogajalo letos.

Zelo potrebna bi bila v Nadiški dolini izgradnja fabrike za predelavo in konzerviranje sadja; s tem bi se ne porazgubilo toliko kvalitetnega sadja, ki ga sedaj ni mogoče plasirati na trgu, ker ni nikjer nikakega zbirališča.

Potem naj bi prišel na vrsto tudi razvoj malih industrij: v Sv. Lenartu kjer so podrli že obstoječo fabriko cementa, v dolini Krnahte, Tera in Režije, kjer je električne energije na pretek, saj delujejo kar štiri hidrocentrale (v Torlanu, Krozah, Njivici in Liščecah).

Končno naj bi se uporabila tudi vsa sredstva za razvoj turizma, upoštevajoč, da nudijo kraji Furlanske Slovenije poleg raznih privlačnosti (podzemeljske jame, čudoviti panorami) tudi možnosti za zimski šport: smučišča na Matajurju, skakalnica, drsališča itd.

Brez dvoma se bodo, stopajoč po tej poti — in pri tem naj bodo ščitene pravice in spoštovane lokalne tradicije, kot to jamči člen 3 deželnega statuta — napravili veliki koraki naprej tudi v naših, do danes, na žalost, zanemarenih in pozabljenih krajih. Za nekatere so naši kraji predstavljali in morda še predstavljajo le volilno zakladnico, da so si na račun naših ubogih in poštenih ljudi pridobili stolček, ali v političnem smislu po domače povedano, da so prišli do dobrega «korita».

Moramo pa opomniti, da naši kraji niso ali vsaj ne bi smeli

(nadaljuje na 3. strani)

Teritorij avtonomne dežele Furlanija-Juljska Benečija. Razdeljeno je na štiri pokrajine: Tržaško ozemlje, videmska in goriška pokrajina ter novoustanovljeni okraj desnega brega Timenta z glavnim mestom Pordenone.

DELOVANJE IN NALOGE nove avtonomne dežele

Funkcije nove avtonomne dežele Furlanija-Juljska Benečija, ki je peta dežela te vrste v Italiji (druge avtonomne dežele so: Sicilija, Sardinija, Dolina Aoste in Trentinsko Južna Tirolska so določene v posebnem statutu, ki je stopil v veljavo po objavi v Uradnem listu (Gazzetta Ufficiale).

Dežela zajema ozemlje sedanje goriške in videmske pokrajine ter občin Trst, Devin-Nabrežina, Repentabor, Milje, Dolina in Zgonik.

Dežela ima za prestolnico mesto Trst. Tukaj bo imel svoj sedež regionalni svet, regionalna vlada in regionalni predsednik. Statut predvideva, da imajo lahko nekateri deželni «assessorati» svoj sedež v drugih mestih, posebno v Vidmu.

ZAŠČITA MANJŠIN

V okviru dežele bo v roku 4 mesecev po izvolitvi prvega deželnega sveta ustanovljen okraj Pordenone, ki bo zavzemal sedanji teritorij pordenonskega sodnega okrožja ter občini Erto-Casso in Cimolais; v okrožju bodo decentralizirane vse administrativne funkcije, ki se tičejo njegovega teritorija, občine pa se bodo združile v konzorcij.

Dežela ima lasten prapor in grb.

Ker obstoja v deželi več jezikovnih skupin — slovenska, furlanska, karinjska in nemška — njen statut priznava enakost pravic in ravnanja vsem državljanom, naj pripadajo katerikoli jezikovni skupini, z zaščito njihovih etničnih in kulturnih značilnosti (člen 3).

V skladu z ustavo, s splošnimi načeli pravne ureditve države, s temeljnimi določbami gospodarsko-socialnih reform in z mednarodnimi obveznostmi države (mirovna pogodba,

londoski memorandum, deklaracija o človeških pravicah Organizacije Združenih Narodov itd.) ter ob spoštovanju nacionalnih interesov ter interesov drugih dežel, ima dežela zakonodajno oblast na naslednjih področjih: ureditev uradov in ustanov, odvisnih od dežele, ter pravni in gospodarski stalež njim dodeljenega ozemlja; kmetijstvo in gozdovi, bonifikacije, ureditev najmanjših enot in zemljiška preureditev, namakanje, agrarna in zemljiška izboljševalna dela, živinoreja in ribogojstvo; gorsko gospodarstvo, gozdarski zbor; 3. lov in ribolov; 4. občinski užitki; 5. ustanovitve in vzdrževanje zemljiških knjig; 6. industrija in trgovina; 7. obrt; 8. trgi in sejmi; 9. ceste, vodovodi in javna dela krajevnega in deželnega interesa; 10. turizem in hotelska industrija; 11. prevažanje na železnicih ter avtomobilskih, tramvajskih in filobusnih progah deželnega interesa; 12. urbanistika; 13. mineralne in termalne vode; 14. kulturne, vzgojne in športne ustanove; muzeji in knjižnice krajevnega in deželnega interesa.

FINANCE IN PREMOZENJE

Dežela ima lastna finančna sredstva. Deželi se dodelijo naslednji stalni deleži spodaj navedenih državnih dohodkov, ki se pobirajo na ozemlju dežele same:

- 1) devet desetih davkov na zemljišča in stavbe, ki so na ozemlju dežele;
- 2) devet desetih državnega davka na potrošnjo plina in električne energije, ki se potrošita v deželi.
- 3) devet desetih pristojbin za hidroelektrične koncesije;
- 4) štiri desetine davčnega deleža državnega potrošniškega davka, ki se

tiče proizvodov tobačnega monopola, ki se potrošijo v deželi;

5) pet desetih splošnega dohodninskega davka, ki pripada državi in ki se pobira na ozemlju dežele;

6) štiri desetine dohodninskega davka ter davka na družbe in obveznice, ki pripada državi in ki se pobira na ozemlju dežele v prvem deželnem finančnem letu; pet desetih v drugem finančnem letu; šest desetih od tretjega finančnega leta dalje.

ORGANI DEŽELE

Organi dežele so: deželni svet, deželni odbor in njegov predsednik.

Deželni svet se izvoli s splošnimi neposrednimi volitvami, ki so za vse enake in tajne, s proporcionalnim sistemom in z uporabo preostalih glasov v okviru dežele v smislu določb deželnega zakona.

Deželni svet sestavlja 61 deželnih poslancev. Tako pride izvoljen na vsakih 20 tisoč prebivalcev en deželni poslanec ali delov višjih od 10 tisoč prebivalcev, na podlagi uradnih podatkov zadnjega štetja. Deželni svet izvršuje svojo dolžnost štiri leta. Volivci deželnega sveta so vsi, ki so vpisani v volilnih seznamih občin dežele.

V deželni svet so lahko izvoljeni volivci, ki so izpolnili 25. leto starosti na dan volitev.

Funkcija deželnega svetovca je neskladna s funkcijo člana ene od zbornic parlamenta, drugega deželnega sveta, pokrajinskega sveta ali župana občine, ki ima nad 10 tisoč prebivalcev.

Izjava SKGZ

I.

Dne 16. februarja je stopil v veljavo ustavni zakon o posebnem statutu za deželo Furlanijo - Julijsko krajino, s čimer je ta dežela dokončno ustanovljena. Velikanska večina prebivalstva pri nas je ustanovitev dežele pozdravila, saj se s tem uresničuje člen 116 republiške ustave in je tako stornjen še en korak v izvajanju ustave na splošno.

Ustanovitev dežele je pomembna demokratična pridobitev za celotno prebivalstvo, ker mu nudi več možnosti, odločati o številnih vprašanjih skupnega interesa in zato tudi daje možnost za hitrejšo in učinkovitejšo reševanje gospodarskih, socialnih, upravnih in drugih vprašanj.

Ustvarjanje širših, pristnejših in globljih demokratičnih odnosov, ki jih pomeni deželna ureditev v javnem življenju, pa prispeva tudi k ugodnejšim pogojem za reševanje vrste vprašanj našega narodnostnega razvoja in obstoja.

Dežela Furlanija - Julijska krajina spada med dežele s posebnim statutom, ki so bile — kot Dolina Aosta in Trento - Visoko Poadže — ustanovljene ne samo zaradi njihovega geopolitičnega položaja, temveč zlasti zato, ker ostajajo v teh deželah narodne manjšine, ki jih ščiti člen 6 ustave.

Zal moramo ugotoviti, da ni bil dosledno uveljavljen duh republiške ustave in da nas ne more zadovoljiti člen 3 posebnega statuta dežele Furlanije-Juljske krajine, ker je celo bolj skop kot ustavno določilo.

Se zlasti pa je škodljivo in obžalovanja vredno dejstvo, da se ohranja različno ravnanje z manjšinami, ki žive v Italiji. Statuta dveh že prej obstoječih dežel sta namreč za francosko in nemško manjšino mnogo obsejnejša in mnogo popolnejša, kot je statut dežele Furlanije-Juljske krajine za slovensko manjšino.

Vendar pa je odvisno od politične volje strank in vseh organov dežele, da se bosta dosledno in pravično uveljavila v praksi člena 3 in 4 posebnega statuta.

Člen 3 določa: «V deželi se priznava enakost pravic in ravnanja vsem državljanom, naj pripadajo kateri koli jezikovni skupini, z zaščito njihovih etničnih in kulturnih značilnosti». Pričakujemo, da se bodo v duhu tega globoko pravnega načela zbrisale razlike v ravnanju s Slovenci v raznih pokrajinah in da se bodo povsod uveljavila edino demokratična in pravična načela «zaščite etničnih in kulturnih značilnosti» za vse Slovence, ne glede na pokrajino, v kateri živijo.

Člen 4 se sklicuje na ustavo, še posebej pa na mednarodne obveznosti države in vidimo v njem ponovno

(nadaljuje na 3. strani)

V VSAKO HIŠO

MATAJUR
GLASILO SLOVENCEV V FURLANIJU
Prebivalstvo Beneške Slovenije
in Kanalske doline

Iz Nadiške doline FABRIKA STOLOV V ŠPETRU

Par mjesec od tega smo povjedal, de namerava njekšni industrijalec iz Manzana postaviti v Špetru fabriko stolov, donas pa dajemo dobro novico, de se bo ta prodžet v najkrajšem času uresničil. Lokali, kjer bodo ovijali stole s slamo in jih ovatirali, ki jih bodo pošiljali semkaj iz Manzana, so že parpravjeni in zatuó bo ta laboratorij v kratkem času začel funkcionirati. Zaenkrat bodo tu okupani samo puobje in čeče od 14 do 18 ljeta, ki bodo imel sindikalno plačo, pozneje pa bodo uzeli tudi odraslo delavno moč.

Parčakujemo, de bo tle ušafalo djelo veliko število domače mladine in da bo mogla na tjem mjestu zrasti preca velika fabrika in morebit po zgledu te, še kakšna druga. Kot vjemo, ni v Nadiški dolini nikjer nobedne fabrike, naši ljudje se zatuó njemajo kje okupat in so zavoj tega parmuorani na emigracijo. Nobeden ne zapusti rad domače zemlje, a velika revščina jih parmuora na ta korak, ki je težak in za več kot kajšnega usoden. Če se bodo izbuojšale ekonomske kondicioni, ki jih more izbuojšat le djelo na domačih tleh, se bo tud ekonomska situacija naše dežele spremenila.

PREMJANE MATERE

V špetarskem pediatričnem ambulatoriju so proslavili «dan matere in otroka». Ob tej parložnosti so podelili devetim materam diplome za dobro vzrejo otrok, štirim materam premjo v denarju, petim pa pakete, v katjerih je bla volna za pletenje. Prisotne otroke so odbarili s sladkarijami.

FILIALA ČEDADSKE

«BANCA POPOLARE»

Čedadska «Banca Popolare Cooperativa» je dosegla dovoljenje za odprjeti novo filialo v Špetru. Lokali, ki bodo sprejel filialo tega kreditnega instituta, so že parpravjeni. Banka bo začela funkcionirati mjesca marca.

ZA VARSTVO DIVJAČINE

V Špetru so se riunil jagri komunske sekcije, de so potardil obračun (consuntivo) za preteklo ljeto. Ob tej okazožni so tudi izvolil učitelja Elia Korena za konsilirja sekcije, rag. Guida De Vora pa za revizorja računov. Sklenil so tud, de bojo kupil za 8000 taužent lir divjačine in jo spustil v gozdove, de se bo tam razmnožila. Povrh tega so tud sprejeli sklep, de bojo povrnili kmetom škodo, ki so jo utarpjeli zavoj divjačine in de bodo dajali premije v denarju za boj proti škodljivi divjačini.

ZASEJALI SO RIBE

Konzorcij za varstvo ribolova je dal te dni spustiti v Nadižo in njene pritoke na čedadskem, špetarskem in šentlenarškem teritoriju 52.000 postrvnih iker, de se bodo tam razmnožile in takuó obogatjele te vode.

ASLFATIRANJE CESTE

ČEDAD ŠPETER

Prejšnji tjeđan je bla na čedadskem komunu asta za apalt asfaltacije ceste, ki veže Čedad s

Špetrom čez Kararijo. Djelo je preuzelo njekšno gradbeno podjetje iz Čedada, ki je dalo 0,12% popusta.

Gorenji Barnas

Končno bodo postrojil tud našo cjesto, ki peje iz Kočevarjev v našo vas. Za tisto djelo so dal na dišpozicion 1000 kubičnih metru pjeska in zatuó se troštamo, de bodo z djeli sobit začel, zaki cesta je takuó slaba, de je skoraj nevozna.

Štupca

Ceglih je bil mjesec ženar zlo marzu, je bil mali obmejni promet v naših krajih zlo velik. Vsega skupaj so naštelj 13.127 prehodov; od tjeđ 11.617 iz jugoslovanskega kraja in 1.468 iz italijanskega. Z dvolastniško izkaznico pa je prekoračilo mejo 12 italijanskih in 30 jugoslovanskih državljanov.

Gino Juretič, star 48 ljet, doma iz Loga, se je par sjeđanju drevja v gozdu močno urjezu s sekiro v desno nogo. Pejati so ga muorli sobit v špital, de so mu zašil globoko rano.

Č E D A D

Mandamentalna komisija je zaključila v tjeđ dneđ s posebnimi pregledi volilnih seznamov v 20 komunih, ki tvorijo čedadski mandament. Iz tjeđ seznamov je razvjdno, da je vpisanih vsega skupaj 45.599 volivcev, od katerih je 7.752 v Čedadu, 4.001 v Manzanu, 1.525 v Corno di Rosazzo, 2.884 v Fojdi, 1.949 v Buttrio, 756 v Moimacco, 1.157 v Grmeku, 2.105 v Ahtnu, 837 v Dreki, 3.233 v Povolettu, 2.347 v Premariaccu, 1.096 v Prapotnem, 2.709 v Remanzaccu, 2.647 v S. Giovanni al Natisone, 2.041 v Sv.

Petru ob Nadiži, 2.470 v Podbonescu, 1.292 v Sovodnjah, 1.467 v Sv. Lenartu, 1.172 Srednjah in 2.104 v Tavorjani.

Gorjani

PADEC PREBIVALSTVA

V preteklem ljetu se je numer judi v našem komunu zmanjšu za 52 duš, itako de nas je samo še 1.103, a par hiši nas je še poumanj, zaki štejejo u prezente judi še te, ki so na stagionalnem djelu u esteru (10 do 11 mjescu na ljeto). Lani se ni ta domah rđdiu majedan otrok, 9 se jih je rodilo u drugih komunih (špita ali kjer na djela mati), 4 pa so se rodil u esteru; u komunu te umarło 9 jud anu 3 izven komun; porok te bō 8 anu dvje izven komun. Dne 31. decemberja '962 je naš komun šteu 809 elektorjev (396 mođ an 413 ženski).

POPRAVILO CJESTE

Huminski komunski odbor (Giunta Comunale) bo dau u apalt djela za sistemacijo cješte, ke na peje iz Humina v Gorjane. Ta djela bojo koštala 23 milijonu lir. Boj pozno bo komun prevadōu še za asfaltati te cješto, taboto kar bo jēu denar od električnih sovrakanonov.

Iz Kanalske doline

GRADNJA NOVEGA HOTELA

Končno bo tudi Trbiž dobil velik moderen hotel, kakršnega imajo že nešteti drugi turistični kraji. Statistike kažejo, da tujski promet narašča iz leta v leto, nekateri so sicer razširili že obstoječe hotele, a izkazalo se je, da vse to ni zadost in zato smo novico, da bodo v centru zgradili velikanski hotel, vsi z navdušenjem pozdravili. Že pred leti se je naša komunska administracija obrnila na ministrstvo za turizem s prošnjo, da bi dobila poseben kontribut, a ni dosegla ničesar, sedaj pa ji je ta obljubljen in če bo potekalo vse v redu, bi morali pričeti z gradnjo že na pomlad.

Trbiž, kot znano, je zelo obiskan lotoviščarski center, tako poleti kot pozimi, saj so trbiška smučišča poznana ne samo ljubiteljem zimskega športa videmske province, ampak prihajajo semkaj tudi iz drugih oddaljenih italijanskih krajev in iz Avstrije.

Iz Idrijske doline

NOVA CJESTA V PRAPOTIŠČE

Ministrstvo za kmetijstvo (ministero dell'agricoltura) bo posodilo našemu komunu 7 milijonov lir za postrojilo puojski poti in v prvi vrsti za do konca zgraditi kolovoz, ki vodi iz Prapotnega v Prapotišče. Kot vjemō, vodi sadā v to vas le steza, kar je zlo težavno, posebno še za prevažanje puojski pardjelkov, ki jih kor nosit na hrbtu. Troštamo se, de bodo z djeli začel ob prvi ljepi uri.

Člani lovske rezerve v našem komunu so na svoji zadnji seji imenoval Cezarja Gasparinija za novega lovskega guardijana. Izglasovan je bil s 70% glasov in je že stopil v službo.

Poročil se je naš vaščan posestnik Bruno Klinc z Marijo Terezo Kavčič iz Čedada. Novoporočencema želimo puno sreče na skupni življenjski poti.

Nesreča. V špital so pejali 53 ljetno Olgo Skuderin, zaki jo je povozil njek motocikel. Par nesreči je ženā dobila šok in pretres možganov.

TAVORJANA

Na pobudo komunske administracije se je vršil v Mažerolah shod domačih kmetov, katjeremu so prisostvovali tudi predstavniki raznih kmetijskih in živinorejskih ustanov in razni tehniki, ki so jim govoril o koristi, ki jih parnašajo zadružni hljevi. Kme-

tje so priznal, de jim je zarjes potreben v vasi tak hljev in zatuó so sprejel vse proposte. Lastniki 35 glav goveje živine so podpisal pristopno izjavo, ostali jo bodo pa v tjeđ dneđ, takuó de bo v zadružnem hljevu stalo 50 glav živine (muora jih biti najmanj 50). Določil so tudi teren, kjer bodo zgradil novi hljev. Tisto djelo bo koštalo, po mnenju tehnikov, okuol 20 milijonov lir; 10 milijonov lir bo dala država, ostalo pa provinca in videmska «Camera di Commercio» z minimalnimi interesi, ki jih bo odtegovala v ratah po petih ljetih delovanja zadružnega hljeva.

KMETIJSKA ŠOLA

Pretekli pondejak se je začel večerni korsi za profesionalno učenje kmetov, katjeraga obiskuje kajšnih 20 slušateljev. V ta korsi se lahko vpišejo, zaki je čas za tuó še nekaj dni, moški od 14 do 40 ljeta starosti. Šuola se vrši štirikrat na tjeđan: pondejak, torāk, srjeda in petek. Korsi se bo končal okuole 15. marca in takrat bodo razdelil tud diplome in premije.

GOZDNI POŽAR

V kraju Pekolac je paršlo pred dnevi do hudega gozdnega požara. Kakuó je paršlo do ognja še ni znano, a najbrže zavoj neprevjdnosti, zaki teren je bil zlo suh in še burja je pihala. Na srečo so domačini hitro zadušil plamene, takuó de je škode le za okuol 300 taužent lir.

Sv. Lenart Slovenov

PROGRAM JAVNIH DEL

Komunski odbor (giunta comunale) je te dni parpravu program javnih del, ki se bojo muorala narditi v tjem ljetu. Med temi so tud napejava novega vodovoda v vasi Ušivica in Zabrdro ter ojačenje vodovoda v Utani. Stroški za tista djela bojo znašali 6 milijonov an pu. Sistemiral bojo Kosco v Cemurju, kar bo koštalo 9 milijonov 600 taužent. Potlē bojo do konca zgradil tud šuolo v Kravarju in sistemiral britof v Sv. Lenartu.

Provincialna administracija je

prejšnji tjeđan sklicala lastnike terena, ki leži ob Kosci, de so se zmenil za odškodnino, ki jim gre, zaki so se odpovedali lastništvu zemlje, de bojo mogli razširit cjesto. Cjesto bojo v kratkem tud asfaltirali. Celotni stroški bojo znašali 180 milijonov lir, od tjeđ bo krila 126 milijonov država, 54 pa provinca.

NESREČA NE POČIVA. Lovrenc Terliker, star 62 ljet, je takuó nesrečno padu, de se je zlo mu desno koljeno in se bo muoru zavoj tega zdraviti mjesec dni v čedadskem špitalu.

Kako bodo razdeljena mesta v regionalnem parlamentu

Posebni statut dežele jamči organsko zastopstvo vseh področij v regionalnem parlamentu. V ta namen je bilo ustvarjenih kar pet volilnih okrožij, kjer se bo izvolilo na vsakih 20 tisoč ali delov višjih od 10 tisoč prebivalcev enega poslanca. Tako ima volilno okrožje Gorica 7 poslanskih mest, Pordenone 12, Tolmezzo 6, Trst 15, Videm pa 21.

Smo pa mnenja, da bi morala imeti tudi slovenska skupnost videmske pokrajine, če se ji hoče zagotoviti zastopstvo v regionalnem parlamentu, lastno volilno okrožje, saj so ga postavili tudi v Tolmezzu, da bo karnijski skupnosti zagotovljeno sorazmerno zastopstvo in temu volilnemu okrožju (v tem bodo volili tudi prebivalci Kanalske doline, Zeleznega kanala, Režije in huminskega okraja) je bilo določenih 6 poslanskih mest.

Slovinci videmske pokrajine so bili vključeni v dve volilni okrožji: v videmsko, kjer bodo glasovali prebivalci slovenskih vasi čedadske okolice, doline Nadiže, Terske in Krnahtske doline, Slovenci okolice Cente, Idrijske doline in «Pedemontane» od Nem do Čedada in v tolmeško okrožje, kjer bodo glasovali Slovenci Kanalske doline, Režije in oni iz gorjanskega komun.

Slovenska jezikovna skupnost videmske pokrajine se nahaja torej v takšni situaciji, da ne bo mogla na noben način izvoliti lastnega zastopnika. Prvič zato, ker je videmsko volilno okrožje največje, naseljenost najgostejša že zaradi mesta Vidma samega (ne smemo pozabiti, da bo Videm odločal pri glasovanju deželni poslancev) in tudi ker je količnik najvišji; drugič pa zato, ker je premalo Slovencev vključenih v tolmeško volilno okrožje.

Za izvolitev enega deželnega poslanca v videmskem volilnem okrožju bo namreč potrebno več kot 15 tisoč glasov, karnijska skupnost pa bo lahko izvolila 4 do 5 deželni poslancev, ker ji bo zadostovalo le 6 do 7 tisoč glasov za izvolitev enega mandata.

Polovica Karnitjev je v emigraciji, prav tako emigrirajo tisti iz Zeleznega Kanala in huminskega okraja, a njihova poslanska mesta ostanejo neizpremenjena, ker imajo lastno volilno okrožje. Tudi Slovenci videmske pokrajine so zdoma v izoemstvu (45% pripadnikov slovenske skupnosti emigrira), a volijo v takšnem volilnem okrožju, kjer so volilci skoraj vsi doma (izseljenost v ostalih občinah videmskega volilnega okraja doseže komaj 6%). Če bi bile pa vse občine naseljene s slovenskim prebivalstvom vsaj priključene k volilnemu okrožju Tolmezzo, bi Slovenci videmske pokrajine prav gotovo mogli izvoliti najmanj dva zastopnika v regionalni parlament.

To je trik, ki so ga naštudirali namenoma, da bi slovenska skupnost videmske pokrajine ne imela nobene možnosti izvoliti svojih zastopnikov, čeprav šteje ta 40 tisoč duš (karnijska jezikovna skupnost šteje 57 tisoč prebivalcev in bo prav gotovo imela najmanj štiri poslanska mesta.)

Da je to trik, lahko rečemo, ker za volitve v senat so volilci slovenske skupnosti Terske, Krnahtske in čentske okolice vsi vključeni v tolmeško volilno okrožje.

Upamo, da bodo regionalni organi poskrbeli in popravili to krivico, ki odvzema lojalnemu, poštenemu in delavnemu slovenskemu ljudstvu videmske pokrajine pravico do lastnega zastopstva v regionalnem parlamentu.

Sovodnje

Ministrstvo za javno zdravstvo je dodelilo našemu komunu milijon lir za sistemacijo vodovoda v Brdcah, ki je bla lansko ljeto, kot vjemō, kuaz vse poljetje brez pitne vode.

Živinorejci v Mašerah so v velikih skrbih, zaki se je pojavila v enem hljevu afta. De bi se ta nagobarna živinska boljenje ne razširila, so živinorejci dali cjevit vsō živino in uzeli vse ostale sanitarne ukrepe.

Podbonesec

NOV SINDIK

Na zadnjem zasedanju komunskega konsilija so izvolil novega sindika, zaki je učitelj Franko Juša dal «dimissioni». Izvolili so Vigiya Dorbolō, ki je ušafu 16 glasov od 16 prisotnih konsilirjev; konsilirji od opozicije so bli odsotni.

Vigi Dorbolō je bil efektivni «assessore»; tisto mjesto je sadā preuzel Vigi Cenčič, ki je bil do sadā «assessore supplente». Na mjesto tega zadnjega pa je konsil imenoval Jožefa Costaperaria.

NADALJUJE IZ PRVE STRANI

IZJAVA SKGZ

potrdilo veljavnosti londonske spomenice o soglasju in priloženega posebnega statuta kakor tudi določb mirovne pogodbe. Pravično in demokratično pa bi bilo, če bi pravice, ki jih vsebujejo omenjene obveznosti, bile enake za vse državljane slovenske narodnosti.

II.

Člen 3 in 4 posebnega statuta dežele Furlanije-Juljske krajine sta torej, nepopolna, vendar zadostna osnova, da se hitro in učinkovito uvedejo določila in zlasti, da se prične praktično izvajanje pravic ter zaštite slovenskega prebivalstva.

Slovenska kulturno-gospodarska zveza je skupno s predstavniki vseh strank in organizacij, ki vključujejo Slovence, živče v Italiji, junija lanskega leta podpisala «Skupne zahteve vseh Slovencev» in na zasedanju svojega glavnega sveta sprejela 27. maja 1962 v Trstu «Rezolucijo o zahtevah Slovencev».

Slovenske kulturno-gospodarske zahteve meni, da so te zahteve sedaj še zlasti pomembne. Najvažnejše zahteve so sledeče:

1. Pripadniki narodnostne skupnosti smejo uporabljati svoj materini jezik v osebnih in uradnih odnosih s političnimi, upravnimi in sodnimi oblastmi s pravico, da dobijo v svojem jeziku tudi odgovor, dokumente in potrdila.

2. V organih deželnih, pokrajinskih in občinskih uradov se določi primerno število funkcionarjev, ki popolnoma obvladajo slovenski jezik.

3. Slovenski narodnostni skupnosti se na vsak način zagotovi primerno predstavnost v deželnem svetu in v komisijah ter organih, ki obravnavajo gospodarska in kulturna vprašanja, kate: a zadevajo Slovence.

4. Na področjih, kjer prebivajo Slovenci, se uvedejo poleg italijanskih krajevnih napisov tudi slovenski.

5. Vzgojnim, kulturnim, socialnim in športnim organizacijam in ustanovam narodnostne manjšine se zagotovi enakopravno ravnanje tudi, kar zadeva uporabo prosvetnih zgradb in drugih naprav ter radia in kar zadeva pomoč iz javnih skladov.

6. V ničemer se ne smejo spreminjati obseg pokrajin in občin z namenom, da se preudari narodnostna sestava omenjenih enot.

7. Razveljaviti se morajo zlasti: a) kr. odlok od 9. 7. 1939 št. 1238, člen 2; b) zakon od 7. 4. 1927 št. 494; c) člen 137 kazenskega postopka, II. in III. odstavek; d) člen 122 civilnega postopka.

III.

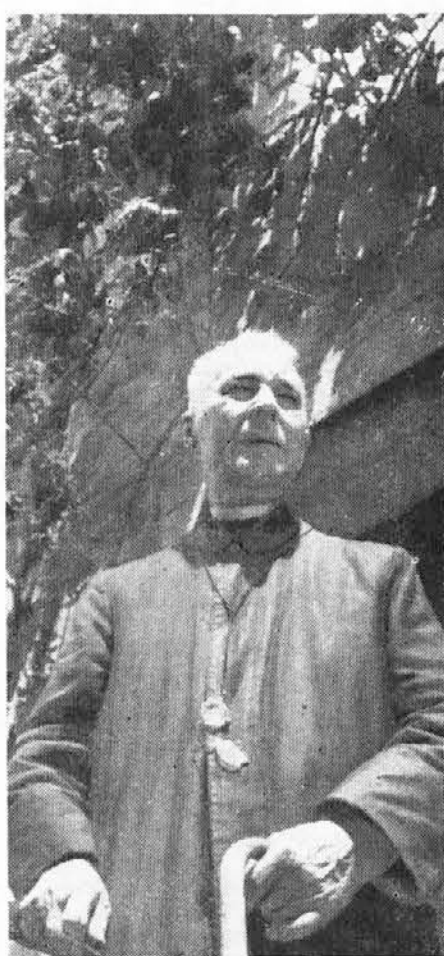
Slovenska skupnost, ki živi v Italiji se zaveda, in je to v preteklosti tudi dokazala, da predstavlja in da mora predstavljati činitelj zblizanja med Italijani in Slovenci in da mora biti most med sosednjima državama.

To spoznanje vedno bolj prodira v široke kroge demokratičnega prebivalstva in se polagoma — toda še vedno v nezadostni meri — pričenja uveljavljati tudi v političnem delovanju vseh strank, ki se sklicujejo na vzore demokratičnosti, pravice in mirnega sožitja narodov v državi.

Zato Slovenska kulturno-gospodarska zveza poziva stranke, naj se vsestransko trudijo za uresničitev demokratičnih načel posebnega statuta dežele Furlanije-Juljske krajine in da se tako izpolnijo upravičene in utemeljene zahteve slovenskega prebivalstva.

Slovenska kulturno-gospodarska zveza se še posebej obrača na vse politične, kulturne, prosvetne, gospodarske, telesnovzgojne in podobne organizacije in ustanove, ki vključujejo Slovence, ter na vse pripadnike naše narodnostne skupnosti v Italiji, da združijo napore in skupno zastavijo vse svoje sile, da se v okviru dežele uresničijo skupne zahteve slovenskega prebivalstva, da se doseže njegova zaštita in miren razvoj.

SLOVENSKA
KULTURNO
GOSPODARSKA
ZVEZA

Ivan Trinko v starosti 90 let

Dežela Furlanija-J.K. postala stvarnost

biti že zaradi izvora njegovih ljudi, starodavnih tradicij svobode in neodvisnosti, volilni feud nikogar.

Je pa človeško in socialno pravilno, da imajo jezikovne manjšine svoje lastne zastopnike v vseh istancah — v komunu, provinci, deželi in parlamentu — vsaj sorazmerno na njihovo število (približno 40 tisoč slovensko govorečih državljanov naše province nima nobenega predstavnika ne v provincialnem svetu ne v parlamentu, medtem ko ima 57 tisoč Karnijcev 1 poslanca v parlamentu in šest poslancev v pokrajinskem svetu in dva od teh sta tudi člana pokrajinskega odbora).

Pomislimo, da je bil zadnji predstavnik slovensko govorečega prebivalstva videmske pokrajine v pokrajinskem svetu pokojni pesnik in narodni buditelj Ivan Trinko iz Trčmuna pod Matajurjem še leta 1912, o katerem je ob priliki stoletnice njegovega rojstva obširno in s ponosom pisal «Matajur» v prejšnji številki.

Bilo bi torej logično in pošteno, da se ustvarijo pogoji, s katerimi bi se popravila ta krivica, posnemajoč, če je to potrebno, druge dežele, in ne samo moder-

ne, saj je tudi Beneška Republika dožev dajala Slovincem svobodo in možnosti, ne samo, da so imeli lastne zastopnike, ampak jim je dala celo lastno avtonomijo.

Prebivalstvo naših dolin se je torej že takrat upravljalo samo. Imeli so dve banki, Mjersko, ki je združevala 15 sosesčin (komunov): Hlasta, Gorenji Trbilj, Srednje, Utana, Kozica, Dreka, Oblica, Podpeč, Sv. Lenart, Grmek, Hostne, Kravar, Dolenji Trbilj, Dolenje Mjersa ter Klenje in Landarsko, ki jo je sestavljalo 21 sosesčin Nadiške in Sovodnjejske doline: Dolenji Barnas, Bjače, Arbeč, Čeplatišče, Gorenji Barnas, Petjah, Livek, Laze, Tarčet, Mersin, Sovodnje, Azla, Špetter, Brišče, Spinjon, Ofjan, Matajur, Brdca, Sarženta, Bjarc in Ronc. Ti dve «banki», katerih predstavnike je ljudstvo samo izvolilo, sta tvorili Šentkviirski parlament, ki se je radno shajal, da je razpravljalo o vseh problemih: političnih, administrativnih, sodnih in vojaških, ki so se tikali takozvane «Schiavonie», to je teritorija, ki ga danes poznamo pod imenom Nadiška dolina z njenimi sodolinami.

Pričakujemo mnogo in v tej nadi še enkrat toplo pozdravljamo peto avtonomno deželo Furlanije-Juljske Benečije.

IVAN TRINKO:

Paglavski popoldan

II.

K sreči je v bližini Krevsarjev Jože, velik in krepak mož, sekal drva. Ko je na kričanje pogledal in videl, kaj se godi, je urno pritekel, zagrabil za deblo in pripomogel, da se je do tal vpognilo. Pavlek je bil rešen; samo roke je imel otrple in pa silno zasopel je bil. Mož ga je povrh s čeparno prijel za ovratnik, z desno ga je pa občutno lopnil na zadnjo stran, rekoč: «Na, otročarija! Da se navadiš plezati po drevju!» Potem je še zaropotal na druge in jim hotel dati enak brezplačen nauk, pa so urno pete odnesli in mu samo iz primerne dalje v zahvalo jezik pokazali in se smejali.

«A, pobje! Vas že dobim!» je zakričal za njimi in pobral kamen, da ga zaluči v nje, pa ga niso čakali. Se od daleč so možu zabavljali in se mu rogali. Potem so se lotili Pavleka in se norčevali iz njega radi smešne zgodbe. Najbolj ga je dražil Jakec. Pavlek se je branil in se jezil. Ko pa ni mogel več, se je zagnal vanj in ga začel suvati. Jakec je pridno odbijal, tako da sta se naposled hudo sprijela. V slepi jezi sta izgubila ravnotežje, padla na tla, se valjala, vlekla za lase, pestila, praskala in vmes grčala, dočim se je Miha tiščal za trebuh od smeha. Vanček se je sprva tudi smejal, potem pa je pritekel mirit razljučena petelinčka; saj je bil najstarejši in se mu je po pravici zdelo, da mora biti tudi najmodrejši.

S trdom je prišlo do miru. Polagoma so se vpo-kojili, le Jakec se je še vedno ustil in zaletal zdaj v tega, zdaj v onega.

Drv niti v pameti niso imeli. Kaj še! Pavlek je bil celo kanjec izgubil; zapazil jo to, ko je hotel palico vsekati. Pustivši jopo na mestu, je tekkel nazaj iskat izgubljeno ostrijo.

Jakec pa mu je modtem pobral jopo, splezal ž njo vrh bližnjega kovanja in jo gori obesil. Pavlek je kmalu pritekel s svojim orodjem, takoj priveznil Jakcu klofuto in zakričal nadenj radi jope, saj je od daleč videl, kako je bilo. Potem je pa splezal ponjo.

Kostanj je bil star, rogljat in štorast. Pavlek je rad spezal nanj, ne toliko radi jope, ampak ker se je nadejal, da zasledi polha v duplji, za katero je znal. Najprej je vrgel jopo na tla, nižje spodaj je pa podrezal s tenko šibico v štor in notri je takoj zadrlo.

«Polh je, polh je!» je zakričal veselo.

«Čakaj, čakaj», so vpili drugi, «da se pripravimo».

Vsi so bili pokonci. V trenutku so spravili skupaj kup kamenja. Tedaj je začel Pavlek zopet drezati v luknjo in glej! res bukne ven velik polh in zleti navzgor po deblu Pavleku pred nosom.

«Lej ga, lej ga!» so vpili vsi skupaj in takoj je začelo frčati kamenje. Pavlek se je bliskoma spustil na tla in jel kamenjati živalico. Polh je prestrašen letal sem in tje po vrhovju, skakal in se skrival, kar se mu je lahko posrečilo radi gostega listja in debelih vrhov. Otroci so ga pridno zasledovali. «Lej ga, lej ga!» je donelo pogostoma. «Daj mu, daj mu!» — Kje je, kje je? — Čakaj, čakaj!... in kamenje je frčalo v košato vrhovje. Šuma, krika, letanja in skakanja ni hotelo biti konec. Vanček je naposled popadel za neki krontelj in ga zalučal v kostanj. Na prvi mah ni nič pomagalo; z drugim se je posrečilo stresti zbegano živalico iz gornjega vrhovja na nižje Tovarishi so pridno nadaljevali s kamenjem, dokler ni nesrečni polh padel na tla in se niso vsi hkrati vrgli nanj. Gruča se je živahno mešala. Miha popade živalico z roko, a takoj bolešno vzkligne, ker ga je polh vklad. Spustil ga je, da je hotel že zopet v deblo, a takrat je pritekel Vanček s kronteljem in bilo je po njem.

Otroci so bili vsi upehani, potni in prašni, pa kaj to! Zmagali so in vsak je zadovoljno vzel v roko in potehtal tolsto žrtev srečno zaključenega boja. Vanček je bil najbolj ponosen in se je možko držal. Jakec ga je zavidal.

Nastalo je vprašanje, čigav bo polh.

«Kaj vprašujete? Moj je, jaz sem ga!» je rekel Vanček.

«Viž ga! Jaz sem ga zasledil in izgnal iz štora; moj je», je oporekal Pavlek.

NOTE STORICHE

LA SLAVIA FRIULANA PRIMA DEL PERIODO PATRIARCALE

Stavolta ci intratteremo di cose della Slavia Friulana riferentesi al periodo precedente a quello del potere temporale dei Patriarchi.

Considerato — così almeno lo affermano alcuni storici — che nella Valle del Natisone la presenza dello uomo risale ad epoca assai remota, senza attardarci su cose antiche epperiò indipendenti dal nostro studio storico, ristretto alle vicende delle popolazioni di origine slovena che, secondo Paolo Diacono, storico civildalese di grande fama e, tra l'altro, autore di una «Historia Longobardorum» (VIII secolo), ebbero inizio con il giungere nei territori della Val Natisone degli Sloveni (allora chiamati «Schiavi») che ivi presero dimora e da cui il nome di Schiavonia dato inizialmente alla zona — passiamo a descrivere quanto più davvicino ci interessa, e cominciamo dalla prima comparsa degli Sloveni nel

Friuli avvenuta subito dopo i Longobardi senza incontrare ostacoli di sorta; e questi Sloveni si insediarono nelle Valli a nord di Cividale non ancora popolate.

Del resto anche altri apprezzati storici friulani, italiani e sloveni si dichiararono d'accordo nell'ammettere che il Diacono, cronista meticoloso e diligente raccoglitore di dati, era bene addentro nella verità delle cose e soprattutto preciso nelle date.

Or dunque, i Longobardi, guidati dal re Alboino nel 569 d.c. invasero in massa il Friuli irrompendo dalla Carinzia.

Si è d'avviso che i Longobardi siano transitati per la Val Natisone guadando il fiume o costruendo dei ponti di fortuna, in quanto re Alboino, essendo salito per diporto sulla vetta dell'innervato Matajur (mons regis) ed avendo da lassù, con somma meraviglia, ammirato la splendida pianura friulana prolungantesi fino all'azzurro dell'Adriatico, ne fu preso da tale vaghezza da indurlo a piantar tenede in Friuli.

Allora al Friuli, che aveva per capitale Cividale, già Forumjulii (mercato di Giulio Cesare), non rimase che fronteggiare i nuovi barbari. In precedenza il Friuli, e precisamente nel 452 d.C., aveva conosciuto la tremenda invasione delle orde degli Unni, che su ordine del loro capo, Attila, distrussero Aquileia già sede della decima legio, di zecca e di arsenale.

La leggenda vuole che Attila, il «flagellum dei» come lo definirono, assistesse, dall'alto del colle di Udine che i suoi uomini avevano di proposito inalzato su suo ordine recando la terra con gli elmi, alla distruzione della vecchia metropoli Aquileia, la seconda per importanza dell'impero romano.

Gli Sloveni — ai primordi, come si è detto, chiamati «schiavi» ma anche illirici di Dalmazia, e ciò per la loro duplice origine: Carinzia e Dalmazia e Bosnia-Erzegovina — per la maggior parte s'infiltrarono nel Friuli sfruttando la strada di Pulfero; e mentre quelli povenienti dalla Carinzia, che passavano anche sotto il nome di «Saberii», trovarono comodo sistemarsi nella vallata di San Pietro, quelli provenienti dalla Dalmazia, detti anche «Lesnichen», preferirono attestarsi e installarsi poi nella vallata di San Leonardo e nei vicini monti di pertinenza del Comune di Prepotto.

Il desiderio di stabilirsi nella pianura Friulana non mancava neppure agli Sloveni ma non era facile soddisfarlo in quanto avevano di fronte i Longobardi che erano assai più numerosi ed agguerriti. Però non rinunciarono a questo loro obiettivo e, una volta accordatisi con gli Avari attaccarono assieme i Longobardi.

Le ostilità tra Sloveni-Avari e Longobardi durarono

(continua)

LE FORZE DEMOCRATICHE HANNO VINTO!

LA REGIONE FRIULI-VENEZIA GIULIA

è un fatto compiuto

Noi salutiamo l'evento con entusiasmo e attendiamo dall'istituto regionale grandi cose in ogni campo compreso quello delle minoranze linguistiche che per la sua attuazione si sono sempre battute in prima fila

Finalmente la lunga e dura battaglia per la creazione della Regione Friuli-Venezia Giulia a statuto speciale si è conclusa; e, per fortuna nostra e di tutti, si è conclusa vittoriosamente dopo aver sgominato ogni resistenza avversaria il cui fronte era costituito da missini, liberali, monarchici, grossi proprietari e conservatori in genere.

Salutiamo, dunque, con calore umano questo grande successo democratico e, più che tutto, dimostriamo degni della grande conquista.

Noi in particolar modo sottolineiamo l'eccezionale avvenimento in quanto è la prima volta, durante la loro lunga storia, che gli Sloveni del Friuli si vengono a trovare uniti con altri Sloveni e precisamente con quelli del Goriziano e del territorio di Trieste; e ciò, senza dubbio, renderà più forte la voce della comunità linguistica slovena, voce che — da Resia alla Val Canale, alla Val Torre, alla Val Cornappo, alla Val Natisone, alla Valle del Judrio e fino al Carso e Trieste — non mancherà di farsi sentire allorché ci sarà un problema che la interessi da vicino o che leda in qualche modo i suoi diritti.

Ad ogni modo chi più delle popolazioni di parlata slovena ha atteso il crearsi della Regione? Certo nessuno. E non solo per il fatto di essere state le prime a invocare e a reclamare l'istituto regionale ma perché senza tale istituto non sarebbe assolutamente possibile una qualsiasi rinascita economica e nel contempo verosimilmente nessuno si assumerebbe il compito di presiedere alla difesa dei diritti — pur sanciti dalla Costituzione ma, ahinoi, per ora soltanto sulla carta — delle minoranze linguistiche.

Ora con la Regione noi abbiamo che da attenderci che la situazione locale, precaria, purtroppo, come si sa, vada gradatamente migliorando fino al punto da costituire una vera e propria rinascita economica, tale cioè da far cessare, in primo luogo, il preoccupante, triste e doloroso fenomeno dell'emigrazione che finora è andato paurosamente spo-

polando le nostre Convali e le nostre borgate; Convali e borgate che invece hanno bisogno, per risollevarsi economicamente, di fonti di lavoro e di adeguati aiuti finanziari.

Ma i problemi sono molti. Nella Slavia Friulana occorre, soprattutto, tanto per incominciare, provvedere a metter mano all'edilizia (case di abitazione, scuole e istituzioni professionali, stalle sociali ecc.), alla creazione di industrie in quanto non difettano né la manodopera né l'energia elettrica, sistemare le strade e costruirne di nuove là dove necessita in modo da collegare convenientemente, per meglio facilitare le comunicazioni, specie durante i tristi inverni glaciali come quest'anno, le varie Valli tra loro. E ciò si rende necessario per il fatto che ancora oggi parecchi paesi si trovano completamente isolati, cioè tagliati fuori dal mondo; e non parliamo di certi periodi stagionali in cui da noi sembra di vivere come in pieno medio evo.

Molto opportuna, nella Valle del Natisone, è l'edificazione di una fabbrica per la lavorazione e conservazione delle frutta; con ciò si eviterebbe prima di tutto la dispersione di tanta ottima frutta che attualmente non è possibile immettere sul mercato a causa principalmente della mancanza di un centro di raccolta e di conservazione.

Poi, la creazione di piccole industrie: a San Leonardo, dove è stata demolita la fabbrica di cemento, nella Valle del Cornappo e in quelle del Torre e di Resia ove l'energia elettrica — quattro centrali in piena attività — è in grado di far fronte ad ogni esigenza.

E, infine, un graduale sforzo per agevolare al massimo lo sviluppo turistico anche in considerazione che nelle nostre zone esistono, oltre ad attrazioni di varia natura (grotte e panorami stupendi), possibilità di notevole incremento sportivo invernale: campi di sci, piste, trampolini e altro.

Senza dubbio procedendo su questo binario — sempre che siano salvaguardati a dovere i diritti e il rispetto delle tradizioni locali come sancisce ap-

punto l'art. 3 dello statuto regionale — si faranno dei grandi passi avanti anche nelle nostre finanze, purtroppo, trascurate e dimenticate zone le cui popolazioni, per certi, costituivano soltanto una «riserva» di voti per meglio accaparrarsi una «poltrona» che in gergo politico popolare equivarrebbe a «mangiatroia».

A questo punto ci corre l'obbligo di avvertire che le nostre zone non sono, o almeno non dovrebbero essere, in omaggio alle origini e alle tradizioni locali di libertà e di indipendenza, feudi elettorali di nessuno.

COME SARANNO DISTRIBUITI I SEGGI NEL CONSIGLIO REGIONALE

Lo statuto speciale della Regione garantisce la rappresentatività organica di tutte le zone nel Consiglio regionale e a tale scopo sono state create le seguenti circoscrizioni elettorali:

Gorizia	con 7 consiglieri
Pordenone	con 12 consiglieri
Tolmezzo	con 6 consiglieri
Trieste	con 15 consiglieri
Udine	con 21 consiglieri

Noi siamo d'avviso che per garantire una rappresentanza anche agli Sloveni della nostra provincia si doveva assegnare addirittura — così come del resto lo si è fatto per le popolazioni di parlata tedesca del Trentino-Alto Adige e per quelle di parlata francese nella Valle d'Aosta — ad essi una propria circoscrizione elettorale. Del resto per garantire una equa rappresentanza anche alla Carnia è stata costituita la circoscrizione elettorale di Tolmezzo cui sono stati assegnati ben 6 seggi; e la Carnia ha solamente 20 mila abitanti in più della comunità di lingua slove-

E' invece umano e socialmente giusto che le minoranze linguistiche abbiano i loro genuini rappresentanti in ogni istanza — Comune, Provincia, Regione, Parlamento — almeno in proporzione alla loro entità numerica (i circa 40 mila cittadini di parlata slovena della nostra Provincia non hanno alcun rappresentante né al Consiglio provinciale né al Parlamento, mentre i 60 mila carnici ne hanno uno in Parlamento e sei al Consiglio provinciale; e due di essi sono anche membri della Giunta).

Si pensi che l'ultimo benemerito rappresentante delle popolazioni di parlata slovena della provincia di Udine, nel Consiglio provinciale, è stato nel 1912, il compianto Giovanni Trinko di Tercimonte (Savogna) di cui nel numero precedente, in occasione del centenario della nascita, abbiamo con una punta d'orgoglio rievocato vita ed opere.

Sarebbe quindi logico e onesto creare le condizioni per riparare a tale lacuna o meglio ingiustizia,

uniformandosi, se ne fosse bisogno, alle consuetudini di altri Paesi, e non solo moderni in quanto, tra gli altri, perfino la dogale Repubblica di Venezia concedeva agli Sloveni libertà e possibilità non solo di rappresentanza ma addirittura anche di autogoverno; ed è per questo che le nostre Valli facevano da sé disponendo di due Consigli di zona eletti dal popolo (Banca di Merso che raggruppava i 15 Comuni della Valle di San Leonardo e Banca di Antro formata a sua volta da 21 Comuni delle Valli Natisone e Savogna). Questi due Consigli di zona a loro volta formavano l'Arengo (Parlamento) della Schiavonia che si riuniva regolarmente per discutere su tutti i problemi: politici, amministrativi, giudiziari e militari interessanti appunto l'intero territorio della Schiavonia che oggi è conosciuta sotto il nome di Convali del Natisone.

Noi speriamo molto, e in questa speranza ancora una volta diamo il caloroso benvenuto alla Regione.

di fatto per assegnare una propria circoscrizione elettorale alle popolazioni di lingua slovena.

Noi ci auguriamo che gli organi della Regione provvedano a porre riparo anche a questa ingiustizia che priva le leali, oneste e laboriose popolazioni di parlata slovena della provincia di Udine del diritto di avere nel Consiglio regionale dei propri rappresentanti.

Vi è però una situazione tale che non permette alle popolazioni di lingua slovena in alcun modo — data la loro inclusione in due distinte circoscrizioni elettorali — di eleggere i propri rappresentanti in quanto quasi la metà degli elettori, per forza maggiore, sono emigranti.

E si doveva tener conto anche di quest'ultimo dato

UNA PRO LOCO in ogni Comune

A Cividale, presenti i sette Sindaci delle Convali del Natisone e l'avvocato Agostino Candolini, è stata costituita la «Pro Loco» delle Valli del Natisone. A presidente è stato designato il Sindaco di San Pietro ed a segretario il segretario comunale dello stesso Comune.

La «Pro Loco» avrebbe già stilato un suo programma. Noi, però, che siamo i più direttamente interessati osiamo chiedere a questo neo organismo soltanto fino a qual punto è intenzionato, naturalmente in linea turistica, ad affiancare e sostenere le aspirazioni delle nostre popolazioni senza tuttavia perdere di vista i loro diritti fondamentali.

Giacché ci siamo, vogliamo ricordare che un simile organismo — e precisamente «L'Unione Turistica della Slavia Italiana» — ebbe vita in passato (settembre 1923) e operò in senso strettamente favorevole al territorio della Slavia Friulana. Ne era presidente il prof. Francesco Musoni, vicepresidente il notaio dr. Antonio Cucavez, segretaria Rina Podrecca e cassieri Mario Gujon e Giuseppe Podrecca. Allora in ogni Comune vi era una «Pro Loco» che provvedeva e soprintendeva alle esigenze turistiche locali. E così bisognerebbe, e sarebbe più che necessario, che in ogni Comune anche adesso si costituisse una «Pro Loco» in quanto i problemi turistici sono diversi e variano da zona a zona e da Comune a Comune.

In quanto alla necessità della costituzione di una «Pro Loco» in ogni

Comune lo si può dimostrare con un solo esempio: Savogna, tanto per fare un nome, come può risolvere i suoi problemi turistici senza un proprio organismo, con direttive e cassa propria? Per questo siamo d'avviso che a San Pietro, come altrove, vi sia una «Pro Loco» e che questa svolga la sua attività entro il territorio del proprio Comune. Si può anche costituire una unione di tutte le «Pro Loco» comunali, sul tipo di quella costituita nel 1923 per meglio coordinare le attività turistiche delle Convali (naturalmente in questo caso ogni singolo Comune deve essere adeguatamente rappresentato). Con le «Pro Loco» comunali, infine, anche l'autonomia finanziaria rimarrebbe di esclusivo controllo locale.

B L E D

(SLOVENIA SUPERIORE)

Magnifici campi di sci
Piste per pattinaggio - Sciovie

vaš čas pridobi vso svojo vrednost!

solard udine

UDINE
Via Chiasso 4
Tel. 54.551 - 2 - 3

a lungo, e Paolo Diacono ha ben descritto gli episodi più salienti nella sua «Historia Longobardorum» senza mancare di porre in rilievo sia il coraggio degli uni che quello degli altri sia nelle fasi offensive che difensive.

Tali fatti d'arme ebbero inizio intorno al 610, anno in cui gli attaccanti Sloveni-Avari riuscirono a penetrare in profondità nella pianura friulana dalla quale però, dopo aspri combattimenti con alterna fortuna, vennero respinti fino nelle loro posizioni di partenza. Fu durante uno di questi combattimenti che rimase ucciso il duca longobardo Gisulfo.

Nuovamente nel 663 Sloveni ed Avari d'intesa si proiettarono all'attacco delle forze longobarde, e dopo aver aperto un varco raggiunsero il Tagliamento spingendosi poi fino al Livenza. Ma una volta raggiunto il fiume, nei pressi di Brische si trovarono di fronte a tali forze da dover decidersi, dopo una serie di combattimenti, a fare marcia indietro e a ritornare nelle loro terre.

Dopo quest'ultima impresa guerresca, che come le precedenti costò enormi perdite ad ambo le parti, gli Sloveni si separarono dagli Avari i quali, pressati, rientrarono nei loro paesi d'origine; e così gli Sloveni da quel momento rimasero soli a fronteggiare i Longobardi.

Cronologicamente i Longobardi, guidati dal duca Vettari, penetrarono improvvisamente, tra gli anni 665-670, nella Valle del Natisone attaccando l'esercito sloveno. Lo scontro più violento e sanguinoso avvenne nei

pressi di Brischis (Borisch-apud Broxas), undici chilometri a nord di Cividale. Ebbe la peggio l'esercito sloveno che fu disperso. Questo in particolare, e i precedenti combattimenti, devono essere stati assai aspri e impegnativi se risponde a verità l'affermazione di Paolo Diacono che gli Sloveni lasciarono sul terreno oltre cinquemila morti. Può darsi anche trattarsi di esagerazione in quanto gli Sloveni disponevano di forze armate relativamente scarse, ma certo si è che i combattimenti sono realmente avvenuti e che le perdite sono state sensibili sia dall'una che dall'altra parte e in specie da quella slovena.

Gli Sloveni non poterono tuttavia darsi pace per il rovescio subito, e quando lo poterono, circa una trentina d'anni più avanti (700), dopo aver ben bene riorganizzato il loro esercito, si scagliarono contro i Longobardi.

Accampatisi dapprima sui monti circostanti Cividale — si ritiene sulle alture del Carcos — si mossero poi decisi all'attacco dell'esercito longobardo guidato dal duca Ferdulfo. E stavolta furono i Longobardi a subire una tremenda sconfitta: enormi furono infatti le loro perdite e uccisi sul campo rimasero anche quasi tutti i loro nobili.

Gli Sloveni tornarono nuovamente all'attacco nel 725, e stavolta riuscirono a penetrare, dopo una serie di vittoriose battaglie, nella pianura friulana. Essi, però,

più tardi vennero sconfitti dai Longobardi, che avevano per capitano il duca Pemmo, nei pressi di Lavariano, all'incirca sei o sette chilometri a sud dell'attuale città di Udine. Tuttavia dato il grande valore dimostrato in ogni combattimento dall'esercito sloveno, il duca Pemmo venne nella determinazione di stipulare la pace; e si trattò veramente di una pace onorevole e di tal natura da contribuire a legare in breve di stretta amicizia Longobardi e Sloveni.

Gli Sloveni ritornarono sui loro monti e nelle loro valli dedicandosi alla pastorizia, all'agricoltura ed alla caccia, e da allora vissero sempre in buona armonia con i vicini Friulani con i quali intrecciarono rapporti commerciali e di altro genere. In proseguo di tempo tale armonia si tadusse in fraterna e sincera amicizia, tanto che di comune accordo, gli Sloveni poterono trasferirsi allora anche nelle incolte terre della Bassa Friulana mentre i Friulani, nei periodi estivi, poterono trasferirsi a loro volta, con tutto il loro bestiame, nei pascoli montani della zona popolata dagli Sloveni.

Questa armoniosa convivenza, che diede vantaggi sia all'una che all'altra parte, durò costante fino all'avvenuta occupazione da parte dell'Austria (1814) e dopo che la Repubblica di Venezia aveva cessato di esistere in seguito al trattato di Campoformido (1797).